

DİL BİLİMSEL AÇIDAN BENZETME VE SAİT FAİK ABASIYANIK'IN HİKÂYELERİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

Şahru PİLTEN UFUK*

Giriş

Benzetme Aristo'dan günümüze farklı bakış açılarıyla ele alınan fakat önemini hiçbir dönemde kaybetmemiş bir söz figürüdür. Benzetme (Osm. *teşbih*, İng. *simile*), “insanoğlunun anlatıma güç vermek amacıyla, bir takım nesnelere, kavramlar arasında görülen yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birini anlatırken ötekini de anması eğilimidir” (Aksan, 1995: 511). “Sözlü ya da yazılı anlatımda, bir varlığın özelliğini, başka bir varlığın ya da kavramın özelliğiyle anlatma biçimi” şeklinde de nitelendirilebilir (Kıran 2006: 345). Benzetmelerde “benzerlik bakımından güçsüz durumda olan nitelikçe daha üstün olana benzetilir” (Dilçin 1999: 405). Bu açıdan benzetmeler “iki değişik şeyi ortaklık gösterdikleri bir özellik, nitelik veya davranış biçimi açısından karşılaştıran söz öbekleri” olarak da tanımlanmıştır (Ortony 1993: 344). *Benzeyen* (Osm. *müşebbeh*, İng. *tenor/topic/target*, Lat. *primum comparandum*), *benzetilen* (Osm. *müşebbehün bih*, İng. *vehicle/source*, Lat. *secundum comparatum*), *benzetme yönü* (Osm. *vech-i shebeh*, İng. *ground*, Lat. *tertium comparationis*) ve *benzetme edatı* (Osm. *edât-ı teşbih*, İng. *postposition*) olmak üzere dört temel unsuru vardır.

Benzetme vasıtasıyla “iki kavram imgesel ve tasvirî açıdan karşılaştırılır” (Wales 1989: 421). Benzetmenin temel amacı bu karşılaştırmayla tasvir edilmek istenen şeyi bir başka nesneye yaklaştırmak ve ilgi kurmak böylece “*benzeyenin anlamını daha iyi ortaya koymaktır*” (Kıran 2006: 345). Fakat edebiyatta düşünceyi geliştirme yolu olarak kullanılan karşılaştırmadan (İng. *literal comparison*) farklı olarak benzetme tasvirîdir: “Gerçekte ilişkisi olmayan, normalde karşılaştırılmaz olduğu düşünülen şeyler arasında çoğunlukla canlı ve şaşırtıcı imajlar kullanarak beklenmedik ilişkiler kurar” (Israel vd. 2004: 134).

Benzetmenin kullanıldığı alanlara göre farklı işlevleri vardır. Bu işlevler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (bkz. Kocakaplan 1992: 163; Fromilhague 1995: 88-94; Aksan 1995: 119; Dilçin 1999: 405; Gotti 2003: 296; Kıran 2006: 345):

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üni., Fen Edb. Fak.

İletişimde: Kısa ve etkin iletişim kurmaya hizmet eder.

Bilişsel süreçte: Düşünce için bir idrak aracı olarak görev yapar. Benzerlik ilişkileri yaratarak etrafımızdaki dünyayı değerlendirmek için yeni perspektifler ortaya koyar.

Bilimsel metinlerde: Karşılaştırma ve analogik muhakeme yapmak için kullanılır.

Tartışmalarda: Konulara açıklık getirmek amacıyla yorumlama aracı olarak kullanılır.

Popülerleştirmede: Okuyucunun genel bilgisiyle direkt bir bağlantı kurarak konunun tanımlanmasını kolaylaştırır.

Haber metinlerinde: Anlatımı süslemenin yanı sıra davranışları veya bireysel tecrübeleri okuyucuya resmederek ulaştırmak, bir şeyleri çekici bir şekilde tanımlayarak ilgi çekmek gibi işlevlere sahiptir.

Edebî metinlerde: Estetik işlev yerine getirir, çoğunlukla yaratıcıdır, bir şey hakkında şaşırtıcı şekilde konuşma yolu olarak görülür. Sözü daha etkili bir duruma getirmek, anlatımı daha somut kılarak imaj ve hayalleri etkileyici biçimde aktarmak için kullanılır.

Psikolojik dil biliminde: Etkilenen bir olay ve varlık karşısında duyulan heyecanı daha kuvvetli ve tesirli anlatabilmek ve o ruh hâlini okuyucuda daha iyi canlandırmakta yararlanır. Bu açıdan benzetme bir duygu aktarım aracı olarak görülebilir.

Benzetme kullanımı bütün dillerde görülen ortak bir tutumdur (Aksan 1993, 1999). Edebî eserlerde büyük oranda tasvir ve tanımlama bulunur. Yazarlar, tasvirlerinde bir şeyi bir başka şeye benzetmeyle işe başlarlar. Bu özellikleriyle benzetme en çok kullanılan söz sanatı olmasının yanı sıra diğer söz sanatlarının da çıkış noktasıdır (Özünü 2001). Kaynağını benzetmeden alan edebî sanatlar zamanla olgunlaşarak farklılaşsa da benzetmeyle olan ilişkilerini tam olarak kaybetmemiştir (Çınar 2008).

Benzetme genel dilde olduğu kadar, özel dillerde; günlük konuşmalarda olduğu kadar edebiyat, haber ve reklam metinlerinde yaygın olarak kullanılan bir söz sanatıdır. Benzetme üzerine çalışmalar daha çok belagat, retorik, edebî çalışmalar, dil biliminin özellikle anlam bilimi, psikolojik dil bilimi ve son dönemlerde bilişsel dil bilimi alanlarında yürütülmektedir. Bu çalışmada benzetmeyle ilgili yapılan değerlendirmeler edebiyat ve dil bilim yaklaşımlarıyla sınırlanmıştır. Edebî yaklaşım Türk belagati temelinde yapılandırılmış, Batı retoriği konuya dâhil edilmemiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde klasik Türk edebiyatından modern dil bilime benzetme kavramının tanımlanması, sınırlandırılması ve sınıflandırılması üzerine yapılmış olan incelemeler ana hatlarıyla bir araya getirilmiştir. İkinci bölümünde ise benzetme kavramının sınıflandırılması üzerine dünyada ve ülkemizde yapılan

dil bilim araştırmalarına Türk edebiyatından örneklerle katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çağdaş hikâyeciliğin önemli bir temsilcisi olması ve eserlerinde benzetmeli kullanımlara sıkça yer vermesi açısından örneklem olarak Sait Faik'in hikâyeleri kullanılmıştır.¹ Konunun genişliği göz önüne alınarak derleme sadece *gibi* edatıyla kurulan benzetme yapıları dâhil edilmiştir.

1.1. Edebî açıdan benzetme

1.1.1. Benzetmenin tanımlanması ve konumlandırılması

Benzetme edebî yaklaşımda bir söz sanatı olarak değerlendirilip belagat ilminin konuları arasına dâhil edilmiştir. Benzetmenin belagat ilmindeki yeri ve önemi şu şekilde özetlenebilir:

“*Teşbih, klasik edebiyatımızda asırlarca kalıplaşmış söz ve manalarla sevgiliyi, tabiatı, his ve hayalleri, dert ve sıkıntıları, zevk ve coşkuları anlatan bir edebî sanat olmuştur. Sevgilinin yanağının güle, saçının sümbüle benzetilmesi gibi hakikat ve hayal unsurları çok işlendikçe bunların tanım ve tasnifi için birçok el kitabı hazırlanmış ve bayağı ve değersiz kullanımların önüne geçilmek istenmiştir. Bu sebeple belagat kitaplarında teşbihât bahsi hep uzun ve ayrıntılı açıklamaların yapıldığı bölüm olmuştur.*” (Eliaçık 2013: 580).

Benzetmede sözcükler gerçek anlamlarında kullanıldığı için benzetme belagatçiler tarafından bir mecaz sanatı olarak görülmemiştir (Dilçin 1999: 405). Bununla birlikte mecaz sanatlarının arasında incelenmiştir. Bunun sebebi “*benzetmeyi oluşturan unsurların gerçek anlamlarında kullanılmalarına karşın meydana getirdikleri anlam bütünlüğünün mecazî bir hüviyet kazanmasıdır*” (Kocakaplan 1992: 164).

Klasik Türk edebiyatında benzetmeye daha çok şiirde başvurulmuştur. “*Nesirde şiirdeki kadar kullanılmadığı gibi makbul de sayılmamıştır. Fazla kullanılmaması şartıyla mensur eserlerde de benzetmeli anlatımlar üslubu güzelleştirme yolu olarak görülmüştür*” (Küleççi 1999: 28-29). Benzetmede “*söz arttıkça değerini düşüttüğü, azaldıkça da mana derinliği, hayal zenginliği ve kıymetin arttığı kabul edilerek bu yöndeki benzetmelere büyük önem verilmiştir*” (Eliaçık 2013: 580). Ayrıca benzetmenin güzel olarak nitelendirilmesi için aşağıda belirtilen özelliklere sahip olması şart koşulmuştur (Küleççi 1999: 28-29):

Fikir ve his arasındaki ilginin kuvvetli olması,

Doğru, tabii, açık ve münasebetli olması, zoraki, tiksindirici hayallerden uzak bulunması,

1 Bu çalışmada kullanılan benzetme derlemi Sait Faik'in aşağıda belirtilen eserlerinin incelenmesiyle oluşturulmuştur:

Abasıyanık, Sait (1952), *Son Kuşlar*, İstanbul: Varlık Yayınevi.

____ (1954), *Alemdağ'da Var Bir Yılan*, İstanbul: Varlık Yayınevi.

____ (2001), *Az Şekerli*, 10. baskı, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

____ (2002), *Havada Bulut*, 13. baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Benzetilene bağlı olan olaylar, şahıslar ve eşyanın, hâl, mevki ve zamana uygun olan şeylerden alınması.

Modern Türk edebiyatında ise benzetme konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı edebiyatçılar benzetmenin öncelikle şiire özgü olduğu geleneksel normundan hareketle düzyazılarda onun şiirsel bir öge olarak kullanıldığını kabul etmektedir. Nitekim bu çalışmada örneklem olarak seçilen Sait Faik üzerine yapılan incelemelerde benzetme kullanımları, dilin şiirselleştirilme çabasının bir ürünü olarak görülmektedir (bkz. Asa 2004, İslâm 2005, Aydın 2011). Bununla birlikte bazı edebiyatçılar ise geçen zaman ve yazı tecrübesinin etkisiyle “*hikâyede dil kullanımının öncelikli değer hâline geldiğini düşünerek düz benzetmenin modern edebiyatta artık şiirden çok hikâyeye mâl edilmesi gerektiğine*” hükmetmektedir (Daşcıoğlu 2007: 54).

1.1.2. Benzetmenin sınıflandırılması ve türleri

Benzetme tanım ve tasnifi konusunda aynı dönem belagatçilerinin çok büyük fikir ayrılıklarına rastlanmamaktadır. Bununla birlikte yüzyıllar içerisinde edebî sanatlara bakışta birtakım anlayış değişiklikleri oluşmuştur. Özellikle Batı retoriğinden etkilenen Osmanlı son dönem edebiyat teorisyenlerimize geçmişteki teşbih anlayış ve uygulamaları garip ve yadırgatıcı gelmiş ve bunları eleştirme ve düzeltme ihtiyacı hissedilmiştir. Bu doğrultuda benzetme türlerinin tasnifi ve isimlendirilmesinde bazı farklılıklara gidilmiştir (Eliacı 2013: 580).²

Çağdaş edebiyat teorisi kitaplarında ise benzetmenin sınıflandırılması konusu çok detaylı olarak ele alınmamaktadır. Bazı kaynaklarda benzetmelerle ilgili hiçbir sınıflandırma yapılmazken (bkz. Aktaş 2002: 9-15) bazıları benzetmeyi sadece “benzetme öğelerinin birinin ya da birkaçının yer alıp almamasına göre” sınıflandırmış (bkz. Çetin, 203-206), bazılarında ise “benzetme yönü” ve “benzetme öğelerinin birinin ya da birkaçının kullanılıp kullanılmaması açısından” yapılan sınıflandırmalar ayrıntılı bir şekilde verilmiş diğerlerinden ismen bahsetmekle yetinilmiştir (bkz. Dilçin 1999: 405-412).

Benzetme, “benzetme unsurlarından birinin ya da birkaçının kullanılıp kullanılmaması açısından” 4 temel grupta incelenir (Dilçin 1999: 407-409):

a. Ayrıntılı benzetme (Osm. teşbih-i mufassal): Dört ögenin birlikte yer aldığı benzetmedir.

b. Kısaltılmış benzetme (Osm. teşbih-i mücmel): Benzetme yönü kullanılmayan benzetmedir.

2 Belagat kitaplarında benzetme üzerine yapılmış farklı tanım ve tasnifler için bkz. Çelikelden 2014, Eliacı 2013, Saraç 2004, Yeşilçiçek 2001.

c. **Pekıştirilmiş benzetme (Osm. teşbih-i müekked)**: Benzetme edatı kullanılmayan benzetmedir.

ç. **Yalın benzetme (Osm. teşbih-i belîğ)**: Hem benzetme yönü hem benzetme edatı kullanılmayan benzetmedir.

“Benzeyen ve benzetilenin tek veya çok olmasına göre” ise üçe ayrılır (Küleççi 1999: 34-36, Kocakaplan 171).

a. **Toplu benzetme (Osm. Teşbih-i Cem)**: Benzeyen tek, benzetilen çok olur.

b. **Düzenlenmiş benzetme (Osm. Tesviye)**: Benzeyen çok, benzetilen tek olur.

c. Benzeyen ve benzetilenin her ikisinin de birden fazla olduğu durumlar kendi içinde ikiye ayrılır:

c.1) **Ayrılmış Benzetme (Osm. Teşbih-i Mefrûk)**: Her benzeyenin yanında kendi benzetilene yer alır.

c.2) **Dürülmüş benzetme (Osm. Teşbih-i Melfûf)**: Önce benzeyenler, sonra benzetilenler sıralanır.

“Benzetme yönü bakımından benzeyen ve benzetilenin üstünlük derecesine göre” ikiye ayrılır (Küleççi 1999: 37):

a. Benzetme yönü bakımından benzetilen benzeyenden üstündür (genel olarak benzetmeler bu kategoriye girer).

b. Benzetme yönü bakımından benzeyen benzetilenden üstündür (**Değiştirilmiş benzetme, Osm. Teşbih-i mablûb**).

“Benzetme yönünün özelliklerine göre” sekize ayrılır (Küleççi 37-40):

a. **Tahkîkî Teşbihler**: Benzetme yönü, hem benzeyen hem de benzetilenin nefsinde gerçekten bulunur.

b. **Tahayyülî Teşbihler**: Benzetme yönü, benzeyen ve benzetilenin nefsinde bulunmaz, hayal ürünü olur.

c. **Tehekkümî Teşbih**: Birbirine zıt unsurlarla yapılır.

ç. **Temsilî Teşbih**: Önce taraflar arasındaki benzetme yönleri sıralanır, en son da temel unsurlar açıklanır.

d. **Sade Teşbih**: Benzetme yönü tek yönlüdür.

e. **Amiyane Teşbih**: Çok kullanılmış benzetme yönleriyle yapılan teşbihler bu sınıfa girer.

f. **Edibâne Teşbih**: Orijinal benzetmelerden doğan bu teşbihlerde benzeyen ve benzetilen arasındaki benzerliğin kavranması özel bir dikkat gerektirir.

g. **Teşâbüh**: Benzeyen ve benzetilen benzetme yönü bakımından bir üstünlük arz etmez.

1.2. Dil bilimi açısından benzetme

1.2.1. Benzetmenin tanımlanması ve konumlandırılması

Dil biliminde benzetme “*dil bilimsel kaynakların kullanılabilmesini sağlayan bir dil bilimsel araç seti*” olarak görülmüştür (Fromilhague 1995). Bu doğrultuda bir *tasvirî dil* (İng. *figurative language*) kullanımı olarak değerlendirilerek anlam bilimin alanına dâhil edilmiştir.

Dil biliminde benzetme “*insanlar veya nesnelar arasında, genellikle gibi edatı aracılığıyla (İng. like veya as) bir karşılaşmanın yapıldığı söz sanatı*”³ olarak tanımlanmıştır (Hartmann ve Stork 1976: 209). Bu tanımlama aslında yalnızca dil bilimine has değildir. Batı kaynaklı sözlüklerin ve retorik kitaplarının birçoğunda da bu tanıma görmek mümkündür (bkz. Knowles ve Moon 2006: 8; McArthur 1996: 935). Bu tanımda öne çıkan iki özellik bulunmaktadır. Birincisi merkeze “karşılaştırma” kavramı alınarak benzetmeye işlevsel bir açıdan bakılmasıdır. Bu durum Türk dil bilimcilerin de odaklandığı noktalardan biridir. Nitekim Türk dil bilimcilerinden Kıran (2006: 345) bu işlevsel yaklaşıma dikkati çekerek *benzetme* terimine alternatif karşılık olarak *karşılaştırma* kelimesini kullanmıştır.

Yukarıdaki tanımda öne çıkan ikinci özellik ise benzetmelerde *gibi* edatının (İng. *like* veya *as*) kullanılmasının esas olarak görülmesidir. Nitekim bazı dil bilimcilerce İngilizcede *like* veya *as* edatları dışındaki (*as if* “sanki”, *resembling* “benzetmek”, *suggesting* “akla getirmek” vb.) kelimelerle oluşturulan benzetmeli yapılar gerçek benzetme olarak kabul edilmeyerek *yarı benzetme* (İng. *quasi-similes*) terimiyle adlandırılmaktadır (Leech ve Short 1981: 88). Bazı dil bilimciler ise bu yaklaşımı İngilizce gramerini temel aldığı ve benzetme konusunun çok dar bir bakış açısıyla ele alınmasına yol açtığı için eleştirmektedir (Israel vd. 2004). Bu konudaki kayda değer bir çalışma da Pierini (2007)’nin İngilizcede benzetme üzerine yazmış olduğu makalesidir. Bu çalışmasında Pierini (2007: 27-28) benzetme yapılarının sadece *like* ve *as* ile kurulmadığını fiiller, isimler, sıfatlar, birleşik sıfatlar, edatlar ve bağlaçları içeren çeşitli sözcük türlerinin de bu işlevde kullanılabildiğini ifade eder ve *karşılaştırma belirteçleri* (İng. *comparison markers*) olarak adlandırdığı bu sözcükleri listeler.

Türk dil bilimcileri tarafından Batılı meslektaşlarının ileri sürdüğü “benzetmelerde benzetme edatı kullanılma şartı” konusunda genel olarak olumlu veya olumsuz bir görüş sunulmamıştır. Bu konu ile ilgili net bir fikir ortaya koyan az sayıda çalışmalardan biri Altun’un (2012) Eski Anadolu Türkçesindeki benzetme yapıları üzerine yazmış olduğu makalesidir. ⁴ Bu çalışmada Altun (2012: 116) benzetme ku-

3 *Simile: A figure of speech in which a comparison is made between persons or things usually by means of the words like or as.*

4 Benzetme yapılarında benzetme edatı dışındaki kullanımların uygun olup olmadığı hakkında Türk dil bilimcileri tarafından bir görüş sunulmamıştır. Bununla birlikte Aksan (1993: 77-81) *Türkçenin Gücü* isimli kitabının *Dilde Benzetme ve Benzetme Örnekleri* bölümünde *gibi* edatıyla kurulmuş kalıplaşmış

rulurken söz dizimi açısından bir bağlayıcıya ihtiyaç duyulduğunu belirterek “*Türkiye Türkçesinde ve diğer Türk lehçelerinde bu bağlayıcı genellikle bir son çekim edatıdır ancak isim hâl eklerinden eşitlik ve vasıta ekleri ile bazı cümle bağlayıcıları da benzetme yapısı kurmakta kullanılmaktadır... Ölçünlü Türkiye Türkçesinde ‘benze-’ fiilinin yanında yakın anlamlarda ‘andırmak’, ‘gibi görünmek’, ‘çağrıştırmak’ fiilleri (benzetme ifadesinde) kullanılmaktadır.*” ifadeleriyle benzetme yapısının benzetme edatları kullanılmadan da oluşturulabileceğini ileri sürer. Bu görüşe göre Türkiye Türkçesinde *gibi, kadar, sanki, meğer ki, güya, tıpkı, nitekim, misal, âdeta* vb. edat ve bağlaçlar, *-ce, -var, -âsâ* vb. ekler, *benze-, andır-, çağrıştırmak, dön-, gibi görün-* vb. fiiller de benzetme yapısı kurmak için kullanılabilir. Özünlü (2001: 107) ise benzetme yapılarında benzetme edatı kullanımını şart gören bu yaklaşımı farklı bir açıdan ele alarak konuyu benzetme-metafor (eğretileme, deyim aktarması, istiare) ilişkisi açısından değerlendirmiştir. Benzetmelerde “benzetme edatının” bulunması fikrini “*okur açısını temel alan bir yaklaşım*” olarak nitelendirmiş, bu tutum yüzünden benzetme-metafor ayrımında “*dikkatlerin benzetme yönünün varlığına değil benzetme edatının varlığına yöneldiği*” ve bu yüzden “*açık ve kapalı istiare biçimlerinin varlığının çoğu kez göz ardı edildiği*” yönünde uyarıda bulunmuştur. Bu durumu *karnına saplı paslı bir mızrakta açlık* (A. İlhan) ifadesindeki *mızrak-açlık* sözcüklerinin okuyucular tarafından benzetme edatı yokluğundan ötürü metafor olarak yorumlanmasıyla örneklendirmiştir.

Özünlü’nün (2001) yukarıda bahsedilen tespitinde de görüldüğü gibi benzetmeyle ilgili diğer bir problematik ise metaforla ilişkisidir. “*Aristo’nun Retorik adlı eserinden beri benzetme metaforla karşılaştırılmıştır*” (Wales 1989: 421). Metafor benzetme öğelerinden “benzetilen”, “benzetme yönü” ve “benzetme edatının” yer almadığı kısaltılmış bir benzetmedir. “*Benzetmede sözü edilen öge ile onun gösterdiği imge karşılaştırılırken metaforda imge nesnenin yerine geçer*” (Kıran 2006: 351). Bu düşünceye paralel olarak “*benzetme X Y gibidir; metafor ise X Y’dir*” şeklinde formülize edilmiştir (Wales 1989: 421). Bu tanımdan hareketle belagatçilerin yalın benzetme (Osm. *teşbih-i belîğ*) olarak adlandırdığı benzetme türü dil bilimciler tarafından metafor olarak değerlendirilmektedir (Çınar 2008: 130).

Anlam bilimi incelemelerinde benzetme, “metaforun ilk aşaması” olarak görülmüştür. Bu oluşum sürecinde “*bir insan için kullanılan melek gibi (iyi huylu), keçi gibi inatçı, tilki gibi kurnaz, pişmiş kelle gibi sırtıyor biçimindeki benzetmeler zamanla kısalıp yoğunlaşarak melek, keçi, tilki, pişmiş kelle biçimine dönüşmekte*” ve birer metafor niteliği kazanmaktadır (Aksan 1999: 119).

benzetme yapıları dışında *suyu çekilmiş değirmene dönmek, ağı çiriş çanağına dönmek* gibi dönmek eylemiyle kurulan ifadeleri de benzetme örneği olarak sunmaktadır. Fakat *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dil Bilim* isimli kitabının *benzetme* bölümünde (1995: 511) vermiş olduğu örneklerin tümü *gibi* edatıyla oluşturulmuş benzetmelerdir. Kıran (2006)’da da benzer olarak *gibi* edatının veya herhangi bir söz dizimi bağlayıcısının kullanım şartıyla ilgili bir açıklamada bulunmaz. Benzetme örnekleri arasında benzetme bildiren fiiller verilmemiştir. Bununla birlikte *bakımından* ve *sanki* kelimeleriyle kurulmuş benzetme yapıları da örneklere dâhil edilmiştir.

Bütün dünyada, edebiyat teorisyenleri arasında olduğu gibi dil bilimciler arasında da benzetme ve metafor arasındaki ayrımlar ve benzerlikler üzerinde farklı görüşler bulunmaktadır. Özünlü (2001: 106) yüzyıllardan beri sürüp giden bu tartışmanın kaynağının benzetmelerde “benzeyen ve benzetilen” ön plana alınırken “benzetme ilgeci ile benzetme yönünün göz ardı edilmesi” olarak değerlendirir. Ayrıca Özünlü (2001: 105), “Chapman (1973: 83)’ın benzetmelerde benzetme yönünün belirtilmemesinin metafora neden olacağı” görüşünü aktararak benzetme yönünün işlev açısından önemini vurgular. Bununla birlikte Türkiye Türkçesindeki benzetme yapılarında benzetme yönü çoğunlukla bulunmaz. Nitekim Aksan (1993: 77; 1995: 511) benzetme örneklerinin büyük çoğunluğunda yalnızca “benzeyen” ve “kendisine benzetilen öğeler” bulunduğunu belirterek ancak bazı kalıplaşmış ve deyim niteliği kazanmış benzetmelerin kullanımında benzetme yönünün eylem şeklinde belirtildiğini ifade eder. Bu duruma *keci ciğere bakar gibi (bakmak)*, *tereyağından kıl çeker gibi (kurtulmak)* gibi benzetme yapılarını örnek verir.

Söylemde daha çok yer verilmesine rağmen benzetme üzerinde metafordan daha az çalışılmıştır. Retorik karşılaştırmalarda metaforun benzetmeden daha üstün tutulmasının bu tutumla ilişkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte özellikle son dönemde tasvirî dil ve bilişsellik arasında ilişki kuran çalışmaların artmasıyla benzetmelerin idrak sisteminde sahip olduğu önem fark edilmiştir. Bilişsel bakış açısıyla benzetme “çoğunlukla farklı alanları birleştirerek tıpkı metafor gibi içinde yaşadığımız dünyayı düşünme ve hakkında konuşmada merkezî bir rol oynayan bir anlam tasvirî, bir zihinsel süreç” olarak tanımlanmıştır (Bredin 1998: 68). “Benzetmede anlamsal bir yapının daha direkt bir resmi sunulurken metafor ifadeleri bir tür kısaltma” olarak görülmüştür (Croft ve Cruse 2004: 211). Yapılan araştırmalar iletişimde kaynak roman olduğunda benzetmelerin metaforlardan daha kolay anlaşıldığını, yüz yüze iletişimde ise metaforun daha çabuk anlaşıldığını ortaya koymuştur (Kövecses 2002). Ayrıca metaforların zihinde ancak benzetmelere çevrilerek idrak edilebildiği tespit edilmiştir (Croft ve Cruse: 2004). Bu ve buna benzer bilişle ilgili tespitler benzetmeye farklı alanlarda tekrar ilgi duyulmasını sağlamış ve çalışmalara hız kazandırmıştır.

1.2.2. Benzetmenin sınıflandırılması ve türleri

Dil bilimciler benzetmelerin tasnifinde çok çeşitli ölçütler kullanmıştır. Bu doğrultuda literatürde benzetmelerin farklı sınıflandırmaları ve türleri göze çarpmaktadır. Literatürde aynı sınıflandırmanın çoğu kez çeşitli dil bilimciler tarafından farklı isimlendirmelerle yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada sınıflandırmalarda en yaygın olan kullanımlar madde başı olarak verilmiş diğer adlandırmalar dipnotlarda belirtilmiştir.

Benzetmelerle ilgili yapılan en temel sınıflandırma “X, Y gibidir benzetme yapısına sahip her ifade benzetme değildir” düşüncesinden hareketle yapılan ayırım-

dır. Bu sınıflandırmada benzetmeler “benzeyen ve benzetilenin ilişkisi” bakımından ikiye ayrılır (bkz. Croft ve Cruse 2004: 211; Ortony 1993: 342-356):

Gerçekçi benzetmeler (İng. *realistic similes*)⁵: Bu benzetmeler kaynağını somut fiziksel tecrübelerden alır; yazarın ya da konuşmacının “ne bildiğini” ve “gerçekte nasıl gördüğünü” ortaya koyar (Ullman 1970: 213; Fromilhague 1995: 77). “*Nesne, öz, belirti ve özellik ilişkileri dikkate alınarak yapılan benzetmelerdir*” (Kıran 2006: 346). “*Aynılık üzerine kurulu bu benzetme yapılarında ‘benzeyen’ durumunda olanla benzetilenin ‘benzetme yönü’ bakımından gerçek anlamda eş değer, denk olduğu ifade edilir*” (Altun 2012: 166).

Metaforik benzetmeler (İng. *metaphorical similes*)⁶: Bu benzetmeler bireysel ortaklık mekanizmalarından kaynaklanır; konuşmacının veya yazarın “duygularını” ifade eder, “nasıl düşündüğünü” ortaya koyar (Ullman 1970: 213; Fromilhague 1995: 77). Bu benzetmeler “*varsayımsal, kişiden kişiye değişebilen, edebî benzetmelerdir*” (Altun 2012: 167). Bunlar “*değişik ve farklı öğeleri bir anlamda birleştirerek aralarında eğretilme kurularak oluşturulan benzetmelerdir. Benzetilen-benzeyen karşılaştırmasında benzetmeyi yapanın tercihi ile oluşturulan yapılaradır*” (Kıran 2006: 346).

Ortony (1993: 346-347), bu benzetme türlerini aşağıdaki cümlelerle örneklen-dirir:

(1) *Encyclopaedias are like dictionaries.* (Ansiklopediler sözlük gibidir.)

(2) *Encyclopaedias are like gold mines.* (Ansiklopediler altın madeni gibidir.)

Ortony (1993: 347), bu cümlelerle ilgili aşağıda verilen açıklamaları yapar (Ayrıca bkz. Levinson 1983: 155):

“*Yukarıdaki cümlelerden örnek (1) doğrudan benzerlik içermektedir, çünkü karşılaştırmada ansiklopediler ve sözlükler tarafından paylaşılan alfabetik düzende hazırlanmış olma veya referans olarak kullanılma gibi belirgin bazı özelliklere vurgu yapılmaktadır. Diğer bir yandan örnek (2) doğrudan olmayan benzerlik içermektedir. Çünkü iki kavram arasında paylaşılan “kazançlı çıkmak” gibi özellikler soyuttur ve açık değildir.*”

5 Bu benzetme türü *nesnel benzetmeler* (İng. *objective similes*) (Ullman 1970: 213; Fromilhague 1995: 77) veya *doğrudan benzetmeler* (İng. *literary similarity*) olarak da isimlendirilir (Ortony 1993: 342-356; Croft ve Cruse 2004: 211). Ayrıca literatürde bu ifadelerin benzetme olarak görülmemekle *doğrudan karşılaştırmalar* (İng. *literal comparisons*) (Levinson 1983; Ortony 1993) veya *benzerlik ifadeleri* (İng. *statements of similarity*) (Croft ve Cruse 2004) olarak adlandırılması da önerilmiştir.

6 Bu ayrım dil bilimciler tarafından çoğunlukla *metaforik benzetme* (İng. *metaphorical similes*) olarak isimlendirilmektedir (Croft ve Cruse 2004: 211). Bununla birlikte başka adlandırmalar da mevcuttur: Ullman (1970: 213) bu benzetme türünü *duygusal benzetmeler* (İng. *emotive similes*), Fromilhague (1995: 77) *öznel benzetmeler* (İng. *subjective similes*), Ortony (1993: 342-356) *doğrudan olmayan benzetmeler* (İng. *non-literary similarity*), Kıran (2006: 346) *eğretilmeli benzetmeler* şeklinde adlandırmıştır. Altun (2012: 167) ise Tiken’e (2004: 22) gönderme yaparak bu tip benzetmeleri *farazi benzetmeler* şeklinde isimlendirmiştir. Bu türü gerçek benzetme olarak kabul eden dil bilimciler bu bakış açısıyla bu türün *benzetmeler* (İng. *similes*) (Croft ve Cruse 2004) veya *doğrudan olmayan karşılaştırmalar* (İng. *non-literal comparisons*) (Ortony 1993) şeklinde de adlandırılabilceği üzerinde durmuştur.

Gerçekçi ve metaforik benzetmeleri ayırmak için Croft ve Cruse (2004) benzetme yapısından *gibi* edatını çıkartmayı öngören bir test önermiştir. Gerçekçi benzetmelerde “*benzeyen ve benzetilen birbirine anlamca denktir ve yer değiştirebilir ve benzetme belirticileri düşemez*”; “*metaforik benzetmelerde ise konu ve araç simetrik değildir*” dolayısıyla “*benzerlik belirticileri (İng. similarity markers, İngilizce için like veya as) düşerse anlam tam olarak bozulmaz*” (Ortony 1993: 342-356). Bu bağlamda *benim gibi çocuk* benzetmesinde *gibi* edatı düşürüldüğünde elde edilen *benim çocuk* yapısında anlamın tamamen değişmesi bu benzetmenin gerçekçi benzetme olduğunu göstermektedir. *Aslan gibi çocuk* benzetmesi *gibi* edatı düşürülerek *aslan çocuk* şeklinde metafor olarak kullanıldığında anlam tam olarak değişmez. Dolayısıyla bu benzetme metaforik benzetmedir.

Fromilhague (1995: 83-84), ayrıca benzetmeleri “benzetme yönü” açısından ikiye ayırır:

a. Açık benzetmeler (İng. explicit similes): Benzetme yönü direkt olarak belirtilmiştir. İngilizcedeki *as...as* (kadar) kalıbındaki ifadeler bu benzetme türüne örnek olarak verilmiştir: *as light as feather* (tüy kadar hafif), *as hot as fire* (ateş kadar sıcak).

b. Kapalı benzetmeler (İng. implicit similes): Benzetme yönü direkt olarak verilmemiş ve okuyucunun yorumuna bırakılmıştır. İngilizcedeki *like* (*gibi*) edatıyla kurulan benzetmeler bu sınıflandırmanın içine girer: *eat like a bird: eat very little* (kuş gibi yemek: çok az yemek), *live like a pig: live very untidily* (domuz gibi yaşamak: çok dağınık şekilde yaşamak), *swim like a fish: swim very well* (balık gibi yüzmek: çok iyi yüzmek).

Bredin (1998) benzetmeleri “özellik açısından” sınıflar. En ***basamaklıp benzetmelerden*** (İng. *stereotype similes*) en ***yaratıcı benzetmelere*** (İng. *creative similes*) doğru giden bir ölçekten söz eder. Bu ölçüğün bir ucunda dile ***kalıplaşmış benzetmeler*** (İng. *conventionalized and fixed similes*), diğer ucunda ise ***yaratıcı benzetmeler*** bulunur. Bu iki uç arasında ise, ***olağan benzetmeler*** (İng. *ordinary similes*) ve ***orijinal benzetmeler*** (İng. *original similes*) yerleştirilebilir.

Yaratıcı benzetmeler de kendi içinde üçe ayrılabilir:

Metafiziksel benzetme (İng. conceit/ metaphysical conceit): Doğruluğundan çok yaratıcılığındaki hünerin dikkat çektiği özenle hazırlanmış, olağandışı karşılaştırmalardır (Wales 1989). Normal şartlar altında bir araya gelmesinin mümkün olamayacağı imgeler ilişkilendirilerek karşılaştırılır: *like gold to airy thinness beat* (hava inceliğinde dövülmüş altın gibi) (John Donne).

Epik benzetme (İng. epic simile/homeric simile/extended simile): Epik benzetme, epik türdeki eserlerde kullanılır. Sıradan bir benzetme gibi, bir epik benzetmede de benzetme edatı kullanılarak (İng. *like* veya *as*) iki şey arasında karşılaştırma yapılır. Bununla birlikte tek bir cümlede görülen sıradan bir benzetmeden farklı

olarak genellikle elli ile yüz satırı bulan uzunlukta görülür. Virgil'in Kartaca şehri ile bir arı kovani arasında yapmış olduğu karşılaştırma buna örnek olarak verilebilir (Wales 1989: 151).

Ansiklopedik benzetmeler (İng. *encyclopaedic simile*): Pierini (2006) tarafından ortaya koyulan bu benzetme türünde benzetilen kültürel bir göndermeye sahip bir özel isimdir. Yorumlanmaları anlamlandırarak kişinin şahsi bilgisine bağlı olduğundan ansiklopedik benzetmelerde göndermeler (edebî alıntılar; kişi, yer, olay, şarkı ya da filmlerden bahsetmek vb.) kültürel açıdan sınırlıdır (Leppihalme 1997: 2- 11).

Benzetmeyle ilgili sınıflandırmalar dile özgü ve yerel özellikler de taşıyabilir. Örneğin Vietnam dilinde kalıplaşmış benzetmeler **anlam benzetmeleri** (semantic similes) ve **ritmik benzetmeler** (rhythmic similes) olmak üzere iki ayrı sınıfa ayrılmaktadır (Nguyen ve Zuckermann 2012: 99). Anlam benzetmeleri şeklinde sınıflandırılan benzetmelerde iki varlık arasında çeşitli yönlerden anlamsal bir denklik kurulan karşılaştırmalar yapılırken, ritmik benzetmelerde anlam önemli değildir. Amaç sadece fonetik açıdan uyumlu kelimeleri bir benzetme yapısında yan yana getirerek ses uyumu sağlamaktır.

2. Sait Faik hikâyeleri örneğinde benzetme yapılarının sınıflandırılması ve benzetme türleri

Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyelerindeki şiirsellik onun üslubunun en karakteristik özelliklerinden biridir. Sanatçı zihnindeki duygu, imge, düşünce ve tasarımlarını okuyucusuna iletirken şiir türünün yapısal özelliklerini sıkça kullanmıştır. Bu doğrultuda ürettiği özgün tasarımlar, birleştirmeler, çağrışımlar, şiir diline ait unsurlar ve söz sanatları okuyucu üzerinde sanatsal bir etki yaratmakta ve şiirsel bir dil oluşturmaktadır (Asa 2004, İslâm 2005). Aydın (2011: 150) Sait Faik'in şiirsel dili ve benzetme kullanımları arasında şu şekilde bir ilişki kurar:

“Sait Faik şiirsel ses sistemini kullanarak hikâyelerinin sınırını şiire yaklaştırır. Öykülerinde çeşitli imgeleri, kelimeleri ya da sesleri tekrar ederek bu uyumu yakalar. Kurduğu alışılmamış tamlamalar, yaptığı özgün benzetmeler de bu ahengin sağlanması içindir. Böylece şiirle öykü arasında bir ilişki daha kurulmuş, şiir gibi tekrar tekrar zevkle okunan öyküler elde edilmiş olur.”

Nitekim Aksan (1999: 119) da “şiir dilinde hem genel, hem de şaire has, orijinal benzetmeler yer alır. Benzetmeler ne kadar orijinal ise okurun zihninde oluşan imge ve tasarımlar da o kadar etkili olur” sözleriyle şiir dili ve benzetme yapıları arasındaki ilişkiye parmak basar.

Sait Faik hikâyelerinde, hem genel dilde var olan hem de kendine özgü benzetmelerden sık sık faydalanmıştır. Özellikle tasvirlerinde klasik hikâye anlayışında olduğu gibi sadece gördüğünü anlatmamış, onun yerine imaj özelliği kazanan farklı benzetmeler kullanarak şiirde olduğu gibi sezdirmeyi tercih etmiştir. Bu bölümde

Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyelerinde kurduğu benzetme yapıları dil bilimsel bir bakış açısıyla sınıflandırılarak incelenmiştir.

2.1. Benzeyen ve benzetilenin ilişkisi açısından benzetmeler

2.1.1. Gerçekçi benzetmeler

Sait Faik'in eserlerinde gerçekçi benzetmelere sıkça farklı amaçlarla yer verilmiştir. Sait Faik Abasıyanık, bu tip benzetmeleri genellikle bir konuyu, kavramı yahut olayı somut ve belirgin bir şekilde açıklamak için kullanmıştır:

..... aradan yirmi dört saat gibi muayyen bir zaman geçtikten sonra... (K. B. H. s. 93, str. 4-6)

Yarın akşam dondurmamı getirdikten sonra her zaman yaptıkları gibi, dükkan tenhalaştığı zaman gelip yanıma, karşımdaki sandalyeye oturmazlar... (D. Ç. s. 107-108, str. 35-36 / 1-2)

Sait Faik gerçekçi benzetmelerinde sıkça 1. tekil şahısla çekimlenmiş mental fiilleri benzetilen görevinde kullanarak kendi iç dünyasına bir pencere açmıştır:

İşte çocukluğumun ve ilk gençliğimin haritalardaki adalar beni, sonunda bir gün **özlediğim gibi** bir adaya tesadüfen bırakıverdiler. (H. B. N. s. 60, str. 5-7)

Her şey **tahayyül ettiğim gibiydi**. (H. B. N. s. 62, str. 2-3)

Umduğum gibi dülger balığı çorbası çok evlerde tütecekti. (H. B. N. s. 62, str. 14-15)

Bir türlü **istediğim gibi** gülemem. (H. B. s. 10, str. 33)

Aynı amaçla mental fiilleri gerçekçi benzetmelerde benzetme yönü olarak kullandığı da görülmektedir:

Ama **bu hikâyedeki gibi** "adapte"si bana güç gelirse ister istemez böyle bir not koymağa mecbur kalırım. (K. B. H. s. 93, str. 18-19)

Yazar *benim* zamiriyle kurmuş olduğu gerçekçi benzetmelerle de kendi ile ilgili çeşitli özellikleri okuyucunun gözü önüne serer. Bu benzetmelerde çoğunlukla *benim* zamiri benzetilen görevindedir:

Ne düşünüyor bu belli belirsiz güler yüzüyle şu adamcağız, diyebilirsiniz, siz de **benim gibi** meraklısınızdır. (B. s. 10, str. 5-6)

Belli bir bahtsızlığa doğru mu gidiyordu **benim gibi**? (A. Ş. s. 141, str. 25)

Tramvay hep **benim gibi** adamları, çocukları ve kadınları taşıyordu. (A. Ş. s. 146, str. 13)

Bununla birlikte *benim* zamiriyle kurulan benzerlik ifadelerinde benzetme edatının çeşitli kişi ekleriyle çekimlenerek aynı zamanda benzetilen işlevinde de kullandığı görülmektedir:

Simdi parklarda uyumuş çocukların, ihtiyarlarıyla benim gibisin. (Y. Ç. s. 84, str. 23-25)

...**bütün benim gibiler** sevgililerinin karşındaymış gibi olurlar; süründen ayrılır mıyım? (B. M. s. 77, str. 7)

Bu tip gerçekçi benzetmelerde karşılaştırma ögeleri her zaman tek bir satırda bulunmaz. Bir önceki ya da sonraki satır da bu benzetmenin unsurlarını içerir:

Kederimi unutmak için kedersizmişim gibi yaparım. Bak, şehir de benim gibi yapıyor; sokaklar, bahçeler tıklım tıklım, adam almıyor. (İ. M. s. 84, str. 28)

Sait Faik gerçekçi benzetmeleri *fikir yürütme* (İng. *speculations*) (bkz. Croft ve Cruse 2004: 211) görevinde de kullanır:

Güler yüzü biraz bozulur gibi oldu. (D. Ç. s. 111, str. 2)

Canı sıkılmış gibi idi. (D. Ç. s. 111, str. 8)

... *ağlamaklı gibiydim.* (S. A. G. s. 68, str. 1)

Hesaplarına dalmış gibiydiler. (P. s. 87, str. 5)

Fikir yürütme işlevinde *gibi geldi* yapısı da kullanılır:

Söyleyeceği sözü epey bir hesapladı gibi geldi bana... (A. Ş. s. 153, str. 30)

Benim hakkımda konuşuyorlarmış gibi geldi bana. (S. E. s. 62, str. 13-14)

Çalıkların arasına birisi saklantıyormuş gibi geldi bana. (H. H. s. 75, str. 1)

Sait Faik *olduğu gibi* yapısıyla çoğu zaman genelleme işlevinde gerçekçi benzetmeler kurar. Bu benzetmelerde yazar yapmış olduğu genellemelerle söz ettiği konudaki görgü ve bilgisini okuyucuya aktarır:

Herkeste olduğu gibi bende de bir şey olurdu. (Y. M. s. 50, str. 14)

Bir de her memlekette olduğu gibi, bizim çocuklarımızın da dudakları, öne doğru küskündür. (İ. M. s. 86, str. 28)

Sait Faik gerçekçi benzetme ifadelerinde sıklıkla *de* bağlacına da yer vererek *aynılık* anlamını daha da vurgulu bir şekilde okuyucuya iletir:

küçük büyük insandan gayri bütün canlılar gibi sen de mi bilmiyorsun ölümü? (D. Ç. s. 109, str. 34-35)

Senin gibi ben de ilk günler burnumu tıkdım. (A. s. 44, str. 26-27)

Arada çocuk gibi büyükler de yok değildi. (B. s. 13, str. 33-31)

İkisi de ateş gibi çocuklardı. (D. Ç. s. 106, str. 19-20)

Yukarıda görüldüğü gibi Sait Faik gerçekçi benzetmeleri esas olarak gördüklerini ve bildiklerini aktarmak amacıyla somut karşılaştırmalar yapmak için kullanır. Bununla birlikte o gerçekçi benzetmelerle bile metaforik göndermeler yapabilen bir

üsluba sahiptir. Aşağıdaki örnekte geçen *gecenin içindeki canlılar* ifadesi gerçekçi benzetmenin asli işlevi olan somutluktan uzak şairane bir tasvirdir:

Bu gecenin içindeki canlıların ışıkları kendindedir; yıldızlar gibi. (B. s. 13, str. 3-4)

Benzer olarak Sait Faik bazı gerçekçi benzetmelerinde benzetilene hayal dünyasında kurguladığı bir sahneyi aktarmak için kullanmıştır:

O zaman, kendimi hikâye ve masaldan sıyrılmış bir halde küçük bir sandal içinde Kınalı'nın تنها bir kayasının beş on metre ötesinde ekmek parası için dünyanın, İstanbul'un bir kayasının, denizinin bir sandal parçasında saydıklarım gibi mesut buldum. (B. K. P. G. s. 38, str. 10-15)

Ayrıca Sait Faik çizdiği portrelerde belirli bir imaja vurgu yapmak istediğinde de gerçekçi benzetme kullanmıştır. Bu kullanımların bir kısmında benzeyen ve benzetilen arasında yerel kültüre bağlı bir benzetme ilişkisi kurulduğu görülür. Örneğin aşağıda verilen örnekte *gayrimüslüm kız* ile *komşu abla* arasında sonradan meydana gelmiş bir denklik ilişkisi bulunmaktadır. Yerel kültürde *komşu abla* “kötü gözle bakılmayan, korunan ve kollanan kadını” temsil etmektedir. Bu benzetmede benzetme yönü açıkça belirtilmemekle birlikte *komşu abla* ifadesinin oluşturduğu bu imaja gönderme yapılmaktadır:

Bir yazlık sinemada bilet satışı yapan gayrimüslüm kız, artık komşu abla gibidir. (Y. M. s. 52, str. 13)

2.1.2. Metaforik benzetmeler

Metaforik benzetmeler tüm edebiyatçılar gibi Sait Faik tarafından da en çok kullanılan benzetme türüdür. Sait Faik'in metaforik benzetmelerini yapı açıdan ikiye ayırabiliriz.

Birincisi çok çeşitli sıfatlarla ve zarflarla nitelenen kelimelerle örülmüş, birleşik cümlelerin sıkça görüldüğü, oldukça uzun ve ilginç karşılaştırmalardır. Örneğin iki zıt kavram olan kış ve yazın karşılaştırıldığı aşağıdaki cümlede *yaz* ve *göçmen* arasında kurulan metaforik benzetme ilişkisinde benzetme yönü oturma biçimidir. Yazarın aynı cümlede *eskilik* çağrışımlı *pılı pırtı* kelimesini kullanması ve göçmenin *mahzun* sıfatıyla nitelendirilmesi okuyucunun zihninde oturma biçimiyle ilgili oluşacak imgeyi yönlendirmektedir. Bu yönlendirmelerle her zihinde benzer ama bir o kadar farklı görüntülerin oluşacağı muhakkaktır:

Kış, adanın bir tarafında yerleşebilmek için rüzgârlarını poyraz, yıldız poyraz, maystro, dramudana, gündoğusu, batı, karayel halinde seferber ettiği zaman; öteki yakada yaz, daha pılısını pırtısını toplamamış, bir kenara oldukça mahzun bir göçmen gibi oturmuştur. (S. K. s. 3, str. 1-6)

Özellikle bu tarz girift kullanımlarda Sait Faik “şimdiki anı” geçmişte yakalamış olduğu fotoğraf kareleriyle -hatta kısa filmlerle- karşılaştırarak aktarmış olduğu imajın okuyucunun zihninde bir film sahnesi gibi canlanmasını sağlar. Burada bazen bir bakış, bir hareket, bir mimik geçmişteki tecrübelerin süzgecinden geçirilerek resmedilir:

İnsanlar birbirleriyle senelerdir dargınmışlar da birdenbire aynı hisleri duyarak: “Yeter artık” diyerek barışmışlar gibi öpüşüyorlar. (A. V. B. Y. s. 26, str. 17-18)

Bir aralık dışarıdan birinin kafasını tahta kulübenin yüzüne yaslayıp, gece yarısından sonra ıssız bir yerde mehtap seyrederek gibi dalmış gitmiş bir adamın geldiğini mi aşığı haber verdiler, bilmem. (T. U. s. 80, str. 10-13)

Sait Faik'in eserlerinde birleşik benzetme yapılarına da rastlanır. Bu tarz yapılarla çoğu zaman tekrardan kaynaklanan ahengin yanı sıra anlam açısından bir belirsizlik de göze çarpmaktadır. Aşağıda verilen örnekte Pakize'nin dizleri koku açısından tüy, kedi, temiz tülbent ve mendiller olmak üzere üç farklı gruba benzetilmiştir. Benzetilenlerin birbiriyle olan ilgisizliği bir belirsizlik ortaya koymakta, bu belirsizlik ise okuyucunun koku hafızasını zorlamasını ve bu açıdan bir zihinsel yorum getirmesini sağlamaktadır:

Başını tüyler gibi, kediler gibi, temiz tülbentler ve mendiller gibi kokan Pakize'nin dizlerine hiç mi hiç koyamıyacaktı. (Ö. B. H. s. 6, str. 10-11)

Sait Faik tarafından metaforik benzetmelerin ikinci tip kullanımında ise sadelik ön plandadır. Benzetmede kullanılan kelimeler az ve özdür. Sadelik söz dizimi açısından da kendini gösterir. Bununla birlikte cümle yapısı ne kadar sadeyse tasvir edilen imaj o kadar komplekstir. Aşağıdaki örnekte benzetme yönü görevinde karmaşayı vurgulamak için kullanılan *dünyanın kuruluşundan bir gün yaşamak* ifadesinin çağrıştırdığı karmaşıklıklar silsilesi veya *yeni bir dünyaya doğar gibi seyretmek* ifadesinin çağrışımları bu kullanıma güzel bir örnektir:

Sanki dünyanın kuruluşundan bir gün yaşıyor gibi gidiyorduk. (S. A. G. s. 65, str. 16-17)

Mercan Ustanın özenmeden yaptığı kemik kakmalı boya sandığını yeni bir dünyaya doğar gibi seyredin. (G. O. H. O. s. 41, str. 8-9)

2.2. Özgünlük açısından benzetmeler

2.2.1. Kalıplaşmış benzetmeler

Kalıplaşmış benzetmeleri oluşturan kelimeler deyimler gibi değişmez yapıya sahiptir. Kalıplaşmış benzetmelerde neyin, neye, hangi yönden benzetilebileceği az çok önceden belirlidir. Burada konuşmacının tarihsel süreç içinde yapmış olduğu

kullanım alışkanlıklarına bağlı bir sınırlama bulunmaktadır. Bu alışkanlıkta elbette belagatçiler tarafından ortaya koyulan benzetmenin “doğru, tabii, açık ve münasebetli olması” görüşünün de büyük etkisi vardır. Örneğin *kiraz gibi* ifadesinde benzetilen *dudak* sözcüğü ile *elma gibi* ifadesinde ise benzetilen *yanak* sözcüğüyle sınırlıdır. Buna dil biliminde *anlam sınırlaması* (İng. *semantic restriction*) denir. Her iki benzetmede de benzetme yönü *kırmızılık* olmasına karşın benzetilenlerin yer değiştirmesi mümkün değildir. Bu anlam sınırlaması sayesinde *kiraz gibi* benzetmesinde benzetilenden söz edilmese de bir ana dil konuşuru benzetilenin *dudak* olduğunu varsayacaktır. Kelimelerin kullanım alışkanlıklarından kaynaklanan bu anlam özelliğine *varsayılan anlam* (İng. *presupposed meaning*) adı verilir.

Türkçe söz varlığında kalıplaşarak deyimleşmiş çok sayıda benzetme bulunmaktadır.⁷ Nitekim Sait Faik yazılarında da kalıplaşmış benzetmelerin kullanımına sıkça rastlanır. Bununla birlikte Sait Faik’in üslubunun en belirgin özelliklerinden biri olan özgünlük kalıplaşmış benzetmelerin kullanımında da sıkça kendisini göstermiştir: Sait Faik kalıplaşmış benzetmeleri çoğu kez kendi alışılmış bağlamları, sahip oldukları önerme özellikleri ve anlam sınırlamaları dışında kullanmayı tercih etmiştir. Biçem biliminde *sapma*, anlam biliminde *anlam sınırlaması ihlâli* (İng. *semantic restriction violation*) olarak adlandırılan bu tarz kural dışı kullanımlar okuyucuyu şaşırtmak, dikkatini çekmek ve ifadeyi özgünleştirmek için yapılan bir dil oyunu olarak görülebilir. Sait Faik’in kalıplaşmış benzetme kullanımlarında yapmış sapmaları benzetme öğelerine göre iki bölüm içinde inceleyebiliriz.

2.2.1.1. Kalıplaşmış benzetmelerde benzetme yönüyle ilgili yapılan sapmalar

Sait Faik’in kalıplaşmış benzetme kullanımlarında benzetme yönüyle ilgili anlam sınırlamalarına aşağıdaki cümle örnek verilebilir:

...İlim adamlarının da ara sıra çocuklar gibi şairleşebilecekleri müşahedesi ortaya konur. (B. s. 11, str. 9-11)

Yukarıdaki cümlede yer alan *çocuk gibi* söz öbeği TDK *Güncel Sözlük*’te “*yetenekleri gelişmemiş, çocuk kalmış*”, “*kolay kanar, kolay inanır*” şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca bu deyim *sevinmek* fiiliyle de kalıplaşarak “*çok sevinmek*” anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca *çocuk gibi* kalıbının çocuğun davranışlarına veya görünüşüne gönderme yapılarak kullanılması da mümkündür. Bununla birlikte Sait Faik *çocuk gibi* kelimesini *şairleşmek* benzetme yönüyle birlikte kullanarak okuyucu üstünde hem şaşırtıcı hem de düşündürücü bir etki yaratır: Bu kullanımlarda benzetme kalıbı bozulduğu için okuyucuda yazarın bu benzetmeyi hangi yönden yaptığı noktasında belirsizlik bulunur. Bu sayede okuyucu kendi bakış açısını da

⁷ TDK *Türkçe Sözlük* 10. baskısında 346 adet *gibi* edatlı kalıplaşmış benzetme yer almaktadır (bk. Sev, 2012).

katarak çocuk kelimesinin çağrışımlarından hareketle metni yorumlar. Böylelikle metinle farklı boyutta bir ilişki kurması sağlanır.

2.2.1.2. Kalıplaşmış benzetmelerde benzetilen ve benzeyen ilişkisiyle ilgili yapılan sapmalar

Sait Faik'in sıklıkla benzetmenin yapısında bulunan anlam sınırlarına uymayarak benzeyen ve benzetilen arasında farklı, şaşırtıcı, kapalı bir ilişki kurduğu görülmür. Aşağıdaki örnek sıradan kalıplaşmış benzetme yapıları kullanılarak yapılan bir karşılaştırma ifadesinin farklı açılardan gerçekleştirilen çok sayıda sapmayla nasıl birden fazla tür özelliğini içinde barındıran bir metafiziksel benzetmeye dönüştüğünü göstermesi açısından önemlidir:

...hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? (G. O. H. O. s. 39, str. 8-9)

Öncelikle Sait Faik'in yukarıdaki örnekte kullanmış olduğu *taş gibi* ve *su gibi* kalıplaşmış benzetme yapılarını ele alalım. Bu benzetmelerin birlikte kullanılma alışkanlığına sahip olduğu benzeyenlerin arasında *sevgi* kelimesi yer almamaktadır. Burada Sait Faik alışılmış kullanımların dışına çıkarak yapmış olduğu anlam sınırlaması ihlaliyle okuyucuya farklı imgeler göndermeyi başararak kalıplaşmış benzetme yapılarından bir "metafiziksel benzetme" elde etmiştir (bkz. 2. 2. 3. 1. Metafiziksel benzetme)

taş gibi benzetmesinin benzetme yönü kalıplaşmış olarak *ağır* sıfatıdır. Bununla birlikte yukarıdaki örnekte *ağır* sıfatı *taş gibi* benzetmesinin bir unsuru olarak kullanılmamıştır. Onu takiben *bir su* kelime grubunu niteleyecek şekilde kullanılmıştır. Böylelikle okuyucunun alışmış olduğu benzetme kalıbı, alışmamış olduğu bir yapıda kendisine sunularak benzetme özgünlük ölçüğünde daha da üst seviyelere taşımıştır.

Bu örnekte Sait Faik tek bir sapmayla yetinmemiş aynı zamanda benzeyen için kullanmış olduğu iki ayrı benzetileni "katı" (taş) ve "sıvı" (su) olmak üzere iki zıt maddeden seçerek benzetmenin özgünlük değerini artırmıştır.

Ayrıca Sait Faik soyut bir kavram olan *sevgiyi* benzetmek için somut *taş* ve *su* kavramlarını seçerek kalıplaşmış benzetme yapılarıyla bir "metaforik benzetme" yapmıştır (bkz. 2. 3. 4. Metaforik benzetme).

Bu örnekte tespit edeceğimiz son özgün özellik de seçilen kelimelerin ahenk özellikleriyle ilgilidir. Sait Faik bu örnekle *i* sesleri açısından zengin kelimeler kullanmıştır. Ayrıca söz diziminde gerçekleştirmiş olduğu *gibi* ve *bir* kelimelerinin simetrik tekrarları benzemeyi bir "ritmik benzetme" şekline dönüştürmüştür (bkz. 2. 5. Ritmik benzetme).

2.2.2. Olağan benzetmeler

Kalıplaşmış olmamasına karşın benzeyen, benzetilen ve benzetme yönü arasında alışılmamış bir ilişki bulunmayan benzetmelerin dâhil edildiği bu grup Sait Faik'in dil kullanımında en az tespit edilen benzetme türüdür. Aşağıda bu kullanımlar örneklendirilmiştir:

Şimdi birdenbire dibindenmiş gibi ışığı gören bir koyda; uyuyan insanları uyanık balık çekiyor. (Y. s. 21, str. 16-18)

...imtihan suali gibi ortaya sürerler de onun için. (K. B. H. s. 94, str. 5-6)

Çocuklar gibi "Yalvarma! dese de yine konuşmasa. (D. Ç. s. 106, str. 10-11)

... bu süsü bir rozet gibi yakasına iliştirmiştir. (K. B. H. s. 94, str. 10-11)

...yas mefhumunu insanlığından ceketini, gömleğini sıyrır gibi sıyrırmıştı. (Y. s. 23, str. 33-34)

...servetten, saadetten bir şeyler yokluyor gibi, bir altın babası hasis gibi yoklardı. (K. E. s. 46, str. 22)

2.2.3. Orijinal benzetmeler

Orijinal benzetmeler yeni fakat tam olarak beklenmedik olmayan benzetmelerdir. Sait Faik'in çok sık kullanmış olduğu bir benzetme türüdür. Aşağıda bu benzetme türü örneklendirilmiştir:

Bugün deniz yüz veren bir anne gibidir. (H. B. N. s. 59, str. 34)

Bir zaman sonra yüzüme kızarmış gözlerini atar gibi baktı. (S. A. G. s. 71, str. 21-22)

Bu dakikada, bu günün güzelliği, gökte ay, uzakta günesin bir billur bahçe gibi pırlıtsı; hiçbir şey değil... (K. K. s. 27, str. 26)

Onlar neredeyse gizli bir radyodan onun geldiğini haber almış gibi birer ikişer geleceklerdi. (B. s. 13, str. 29-30)

Üstünden daha sabah sisi kalkmamış ılık ılık tüter gibi durgun deniz... (Y. s. 20, str. 35-36)

Dalga kırık cam parçaları gibi keskin ve soğuk vurduğu zaman olacak, o canavar su bastan girip kıçtan çıkacak... (H. B. N. s. 60, str. 1-4)

2.2.4. Yaratıcı benzetmeler

Literatür bölümünde ayrıntılı biçimde söz edildiği gibi yaratıcı benzetmenin metafiziksel, epik ve ansiklopedik benzetme olmak üzere üç alt bölümü bulunmaktadır. Epik benzetme epik türe özgü bir benzetme türü olduğu için Sait Faik'in

eserlerinde görülmez. Diğer türlerin kullanımlarıyla ilgili açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

2.2.4.1. Metafiziksel benzetmeler

Metafiziksel benzetmeler tamamıyla benzemeyen iki şey arasında yapılan bir imgesel karşılaştırmadır. Yazar kesinlikle ilişki kurulamayacağı düşünülen iki şey arasında bir benzerlik ilişkisi olduğuna okuyucuyu ikna edebiliyorsa yapmış olduğu benzetme metafizikseldir. Sait Faik bazı metafiziksel benzetmelerinde iki kavram arasında kurmuş olduğu benzerliği önce ya da sonra kullandığı cümlelerle destekler:

Sütünü içtikten sonra gülümsüyor, yanaklarına bir dağ rüzgârı esiyor. Mavi gözleri süt gibi bir içecek şey hâline geliyor. (B. A. s. 56, str. 12)

Daha önce kalıplaşmış benzetme bölümünde incelediğimiz *hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu?* cümlesi de metafiziksel benzetmeye örnek olarak verilebilir. Sait Faik bu benzetmesinde kurmuş olduğu benzerlik ilişkisini sonraki ifadeleriyle destekler:

Hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? Oturmamışsa Allah aşkına vazgeçin şu yazımı okumaktan.

Bunu iftiharla söylüyorum: içinize önce ağır, taş gibi ağır, kırılgan, acı kuyu suyu gibi bir sevgi oturup, sonra Bakırköy'de, gözleri artık görmeyen bir Mercan Usta'nın şu saatte gidip eline sarılmak... (G. O. H. O. s. 39, str. 8-14)

Bununla birlikte aşağıda verilen örneklerde olduğu gibi çoğu zaman yapılan benzetmelerle ilgili herhangi bir açıklama verilmez:

Gülümseme birdenbire bir meyva gibi çürüyüverdi. (H. B. N. s. 63, str. 2-3)

İçerideki ter ve insan kokusuna dışarının yaz gecesi su gibi girip çıkıyor. (T. U. s. 79-80, str. 36/1)

2.2.4.2. Ansiklopedik benzetmeler

Sait Faik hikâyelerinde ansiklopedik benzetmelere ender de olsa yer vermiştir. Ansiklopedik benzetmeler yazarın ilgi alanını, farklı alanlardaki kültürel alt yapısını ortaya koymaları açısından önemlidir. Bununla birlikte Sait Faik'in hikâyelerinde tespit edilen örnekler tek bir alanda yoğunlaşmamıştır, felsefe, teoloji, resim, sinema gibi farklı alanlarla ilişkilidir:

Apostal Efendi, filozofluğa kalktığı zaman, iki bin sene evvelki Yunanlı balıkçı suratını takınmakla kalmaz, Sokrates'in sohbetlerinde bulunmuş gibi paraya çatar, çelebiye çatar... (A. s. 44, str. 19-22)

Akşamüstü balıkhaneden paralar ve hesap geldiği zaman Süleyman peygamber gibi oturuluyor, görünüşte santim oynamadığı besbelli bir eda ile namussuzca pay dağıtılyordu. (Y. s. 20, str. 29-33)

Simdi, Kınalı'nın bu yamacı hacimsiz bir şekilde, düz bir sath gibi kayaları, renk renk toprakları, yeşilli, beyazı, kiremit, gri rengiyle sisin içine büyük bir pano, devasa bir Van Gogh gibi asılmıştı. (B. K. P. G. s. 37, str. 6-9)

...küçük adımlarla bir Şarlo gibi seğirterek, uzaklaştı. (H. B. N. s. 64, str. 14-15)

Tıpkı Dusseldorf canisi gibi. (A. Ş. s. 129, str. 8)

2.3. Benzetme yönü açısından benzetmeler

2.3.1. Açık benzetmeler

Bu benzetme türü İngilizce için *kadar* ile kurulan yapılarla sınırlı olsa da Türkçede aynı anlam *gibi* edatlı kullanımlarda da sağlanır. Sait Faik'in benzetme yönünü direkt vermiş olduğu açık benzetmelerde özgünlüğün ayrı bir önem taşıdığı görülür. Bu tarz benzetmelerde daha önce aralarında bağlantı olabileceği düşünilemeyecek nesnelere arasında ilginç benzetme yönleri saptar.

...bu kadar lastik çizme gibi pırıl pırıl olmamalı deniz. (H. B. N. s. 59/60, str. 36/1)

Mercan Ustanın suratı elli derecelik rakı gibi sertleşmişti. (G. O. H. O. s. 42, str. 6-7)

Kalıplaşmış benzetmelerle oluşturduğu açık benzetmelerde çoğunlukla benzetme yönünde alışılmadık dışında kullanımlar söz konusudur. Bu tarz sapmalarla açık benzetmeye kapalı bir anlam taşıyarak şiirsel bir etki kazandırır (bkz. 2. 2. 1. Kalıplaşmış benzetme). Aşağıdaki örnekte benzetilen bıçak, benzetme yönü ise keskinliktir. Somut ve kesici bir cisim olması beklenirken benzeyen olarak *durgunluk* kullanılmıştır:

Bir durgunluk, bıçak gibi keskin bir durgunluk yaladı denizin yüzünü. (S. A. S. s. 73, str. 30-31)

2.3.2. Kapalı benzetmeler

Sait Faik'in en sık kullandığı benzetme türüdür. Yazar, kapalı benzetmeleri kullanarak çağrışımların anlamı yönettiği farklı bir dünya resmeder:

Pırıl pırıl, tane tane, ıslak ıslak, cam cam, billûr billûr; fanus fanus, çeşmibülbüller gibi yaşıyorsun dostum. (Ö. B. H. s. 8, str. 21)

Yukarıdaki cümlede cam ve camla ilgili kelimeler sıralanarak şeffaflık, ferahlık gibi olumlu çağrışımlar oluşturulmuştur. Bu çağrışımlardan yararlanarak içi boş bir anlam çerçevesi oluşturulmuştur. *çeşmibülbüller gibi yaşamak* tasvirinden ne anlaşılacağı ise okuyucunun yorumuna bırakılmıştır.

2.4. Müzikalite açısından benzetmeler - Ritmik benzetmeler

Sait Faik üslubu gereği eserlerinde şiirsel ritim öğelerini çok sık kullanır. Bu durum kurmuş olduğu benzetme yapılarında da kendini gösterir. Bununla birlikte literatürde belirtilen ritmik benzetmelerle onunkiler farklılık gösterir. Literatürde geçen ritmik benzetmelerde anlam önemli değildir. Çoğu kez bir araya geldiğinde anlamsız ifadeler oluşturan kelimeler sadece ses uyumu sağlamak amacıyla birlikte kullanılmıştır araya getirilmiştir. Oysaki Sait Faik'te ritim kadar kullanılan kelimelerin anlamsal ve çağrışımsal yapıları da önemlidir. O ritmi bir anlam olgusu olarak anlamın organizasyonu için kullanır.

Sait Faik'in özellikle ünlü ve ünsüz tekrarlarıyla ritmik benzetmeler oluşturduğu görülür. Aşağıda verilen birinci cümlede *i* ve *u* sesleriyle ikinci cümlede ise *o* sesleriyle oluşturulan ritmik benzetmeler örneklendirilmektedir:

...hiç içinize taş gibi, ağır bir su gibi bir sevgi oturdu mu? (G. O. H. O. s. 39, str. 8-9)

Bununla birlikte ender olarak başka ünlü tekrarları da yapılmıştır:

— *O oda sıcak mı? diye sormuşum gibi...* (Y. U. s. 107, str. 32 / s. 108, str. 1)

3. Sonuç

Benzetme, günümüzde özellikle idrak sürecindeki öneminin anlaşılmasıyla, farklı bilim alanlarında yararlanma potansiyeli olan bir kavram olarak görülme-ye başlanmıştır. Bununla birlikte bu konuda ülkemizde yapılan çalışmalar henüz olgunlaşmamıştır. Dünyada ve ülkemizdeki çağdaş akademik çalışmalar doğrultusunda benzetmenin ne olduğunu tanımlamayı ve mevcut araştırmaları Türk edebiyatından örneklerle geliştirmeyi hedefleyen bu çalışmadan farklı bakış açılarıyla oluşturulacak çalışmalarda yararlanılması en büyük temennimizdir.

Benzetme kullanımına sıkça yer vermesi, özgün ve öncü eserler olması açısından bu çalışmada örneklem olarak Sait Faik'in hikâyeleri kullanılmıştır. Sait Faik hikâyelerinde dilin sınırlamalarını zorlamayı ve değiştirmeyi üslubunda temel ilke olarak benimsemiştir. Bu yaklaşımını benzetme kullanımına da yansıtmıştır. Kalıplaşmış benzetmelerin kalıplaşmış yapılarını, benzetme unsurlarını okuyucunun alışkanlıkları dışında bağlamlarda kullanarak yıkmaya çalışması, açık benzetmenin temel özelliği olan netliği, belirsizliğe çevirmesi, gerçekçi benzetmeleri gördüklerini ve düşündüklerini olduğu gibi anlatmak için değil de şairane tasvirler yapmak için kullanması hep bu üslup özelliğinin bir sonucudur. Yine bu üslup sonucu çeşitli sapmalardan yararlanarak benzetmelerini özgünleştirmiş ve okuyucular tarafından bir şiir gibi algılanan, yaratıcı, hatta metafiziksel benzetmeler elde etmiştir. Bu özelliğiyle Sait Faik'in benzetme kullanımı, edebî kullanımlarda benzetmelerin özgünlük ölçeğinde yer aldığı noktadan nasıl daha ileriye taşınabileceği ve sapmaların benzetme kuruluşlarındaki yeri konularına çok iyi bir örnek teşkil etmiştir.

Sait Faik'in benzetmelerin çeşitliliği çalışmanın kavramsal çerçevesinde yer alan dil bilimciler tarafından ortaya konulan bütün⁸ benzetme türlerini örneklendirebilmemize imkân sağlamakla kalmamış aynı zamanda dünya literatürde daha önce yer almayan “karma benzetme” türünü belirlememize ve benzetmelerin özgülük açısından sınıflandırılmasını örneklendirerek Türk literatürüne katkı sağlamamıza yardımcı olmuştur. Ayrıca genel olarak belirli dillere özgü görülen ve benzetme yapısıyla kurulmuş anlamsız ses grupları olarak nitelendirilen “ritmik benzetme”nin Türk dilinde anlamlı yapılar olarak kullanıldığı da Sait Faik örneğinde belirlenmiştir.

Kısaltmalar

Eser kısaltmaları

A. : Ağıt

A. Ş. : Az Şekerli

A. V. B. Y. : Alemdağ'da Var Bir Yılan

B. : Bulamayan

B. A. : Barba Antimos

B. K. P. G. : Bir Kaya Parçası Gibi

B. M. : Birinci Mektup

D. Ç. : Dondurmacının Çırağı

G. O. H. O. : Gün Ola Harman Ola

H. B. : Havada Bulut

H. B. N. : Haritada Bir Nokta

H. H. : Hişt Hişt!

İ. M. : İkinci Mektup

K. B. H. : Korantli Bir Hikaye

K. E. : Karidesçinin Evi

K. K. : Kendi Kendime

Ö. B. H. : Öyle Bir Hikâye

P. : Pay

S. A. G. : Sivri Ada Geceleri

S. A. S. : Sivri Ada Sabahı

S. E. : Sarmaşıklı Ev

S. K. : Son Kuşlar

T. U. : Türk Ülkesi

Y. : Yaşayacak

8 Epik türlere özgü epik benzetme dışında.

Y. Ç. : Yandan Çarklı
Y. M. : Yorgiya'nın Mahallesi
Y. U. : Yılan Uykusu
Dil kısaltmaları
İng. : İngilizce
Lat. : Latince
Osm. : Osmanlıca
Diğer kısaltmalar
bkz. : bakınız
s. : sayfa
str. : satır

Kaynaklar

- Aksan, Doğan (1993), *Türkçenin Gücü: Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar*, 3. baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (1995), *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (1999), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, 3. baskı, Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ömer Asım (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, 1 Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aktaş, Hasan (2002), *Modern Türk Şiirinde Edebî Sanatlar*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Altun, Hilal Oytun, (2012). "Eski Anadolu Türkçesinde Benzetme Yapıları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (17): 165-192.
- Asa, Meral (2004), "Sait Faik'te Şiir ve Şiirsel Söylem", haz. Oğuzertem, Süha, *Ölümünün 50. Yılında Sait Faik Sempozyumu Konuşmalar, Bildiriler*. İstanbul: Alkım Yayınevi: 224-254.
- Aydın, Emel (2011), *Orhan Veli'nin Şiirlerinde Öykü İzleri, Sait Faik'in Öykülerinde Şiir İzleri*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi: Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bilgin, Muhittin (2002), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bredin, Hugh (1998), "Comparisons and Similes", *Lingua*, 105 (1-2): 67-78.
- Croft, William ve Cruse, D. Alan (2004), *Cognitive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Çelikelden, Günay (2014), "'Teşbih' Ve 'İstiâre'nin Belâgat Kitaplarındaki Görünümü Üzerine", *TÜBAR-XXXV*, Bahar: 61-83.
- Çetin, Nurullah (1988), "Edebî Sanatlar", haz. : Güneş, Zeliha *Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, AÖF Yayınları: 203-206.
- Chapman, Raymond (1973), *Linguistics and Literature*, London: Edward Arnold.

- Çınar, Bekir (2008), “Teşbih (Benzetme) Sanatına Dilbilimsel Bir Yaklaşım”, *Modern Türk- lük Araştırmaları Dergisi*, cilt: 5, sayı: 1, Mart: 129-142.
- Çotuksöken, Yusuf (1992), *Deyimlerimiz*, İstanbul: Özgül Yayınları.
- Daşcıoğlu, Yılmaz (2007), “1980 Sonrası Hikâyelerde Şiirsellik”, haz.: Andı M. Fatih ve Ceylan Ömür, *Hikâyenin Bugünü Bugünün Hikâyesi 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu*, İstanbul: 50-57.
- Dilçin, Cem (1999), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 5. baskı, Ankara 1999, TDK Yayınları.
- Eliaçık, Muhittin (2013), “Bazı Belagat Kitaplarında “Teşbih” Sanatı Hakkında Tanım ve Tasnifler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, sayı: 8/8, Yaz: 565-581.
- Fromilhague, Catherine (1995), *Les Figures de Style*, Paris: Nathan.
- Gotti, Maurizio (2003), *Specialized Discourse: Linguistic Features and Changing Conventions*. Bern: Peter Lang.
- Hartmann, Reinhard R. K. ve Stork, Francis C. (1976), *Dictionary of Language and Linguistics*, New York: Wiley.
- İslâm, Ayşegül K. (2005), “Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinde Şiirsel Söylem”, *Sakarya Üniversitesi Sait Faik Abasıyanık’ı Anma Günleri 18-19 Ekim 2004, Bildiriler*, Sakarya: SAÜ Rektörlüğü Yayınları: 127-137.
- Kıran Zeynel ve Kıran Ayşe (2006), *Dilbilime Giriş*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Knowles Murray ve Moon Rosamund (2006), *Introducing Metaphor*, London: Psychology Press.
- Kocakaplan, İsa (1992), *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, Ankara: MEB Yayınları.
- Kövecses, Zoltán (2002), *Metaphor: A Practical Introduction*, New York: Oxford University Press.
- Külekcı, Numan (1999), *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, 2. baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Leech Geoffrey N. ve Short Michael H. (1981), *Style in fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*, London: Longman.
- Leppihalme, Ritva (1997), *Culture Bumps: An Empirical Approach to the Translation of Allusions*, Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Levinson, Stephen C. (1983), *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- McArthur, Tom (Haz.) (1992), *The Oxford Companion to the English Language*, New York: Oxford University Press.
- Michael Israel ve diğerleri, (2004), “On Simile”, haz. Achard Michel ve Kemmer Suzanne, *Language, Culture, and Mind*, Stanford CA: CSLI Publications, 123-135.
- Miller, G. A. (1993), “Images and models, similes and metaphors”, haz. Ortony, Andrew *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 357-400.
- Nguyen, Thuy Nga ve Zuckermann, Ghill’ad (2012), “Stupid as a Coin: Meaning and rhyming similes in Vietnamese”, *International Journal of Language Studies (IJLS)*, cilt: 6 (4); 97-118.

- Ortony, Andrew (1993), *Metaphor and Thought*, 2. baskı, New York: Cambridge University Press.
- Özünü, Ünsal (2001), *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Pierini, Patrizia, "Simile in English: From Description to Translation", *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación*. 29/2007: 21-43.
- Saraç, M. A. Yekta (2004), "Osmanlı Döneminde Belâgat Çalışmaları", *Journal of Turkish Studies*, Harvard University, cilt: XXVII: 311-344.
- _____ (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınları.
- Searle, J. R. (1993), "Metaphor", haz. Ortony, Andrew, *Metaphor and Thought*, 2. baskı, Cambridge: Cambridge University Press. 83-111.
- Tiken, Kâmil (2004), *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, Ankara: TDK Yayınları.
- Uğur, Nizamettin (2003), *Anlambilim/ Sözcüğün Anlam Açılımı*, Ankara: Doruk Yayınları.
- Ullmann, Stephen (1970), *Semantics: An introduction to the science of meaning* (yeniden basım), Oxford: Blackwell.
- Wales, Katie (1989), *A Dictionary of Stylistics*, London: Longman.
- Yeşilçiçek, Vedat (2001), "Edebiyat Teorisi Temel Kitaplarında Teşbih Sanatı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2): 220-235.